Bakan Fidan'ın "Altı Kriter" Açıklaması: Vize Serbestisi Yasayla Tamamlanabilir mi?

Türkiye–AB Vize Serbestisi Sürecinin On Yılı, Bugünü ve Kalan Engeller

Özet

Vize edinme konusu belki de herkesin tecrübe ettiği dış politika konularının başında gelir. Türk vatandaşlarının AB'nin Schengen bölgesine vizesiz girebilmeleri için Ankara'nın önüne konan 72 kriterin 66'sı tamamlanmış olmakla beraber, geri kalan 6 kriter on yıldır yerinde sayıyor. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, bütçe görüşmeleri sırasında Meclis'te yaptığı sunumda bu 6 kriter için yasal düzenlemelerin bütçe görüşmelerinden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geleceğini açıkladı.

Bu rapor üç soruya cevap arıyor:

- Sonuca bu kadar yaklaşılmışken süreç 2016'da neden durdu?
- Kalan 6 kriter tam olarak ne istiyor ve bugün neredeyiz?
- Meclis'ten çıkacak bir yasa paketi, bugünkü Türkiye ve bugünkü AB koşullarında Schengen muafiyetini getirebilir mi?

Vardığımız sonuç şu: Kriterlerin karşılanması mümkündür ama bunun için siyasi irade gereklidir. Öte yandan on yıl önceki dönem değişmiş olup, bugün hukuk devleti ve Kıbrıs meselesi gibi siyasi sıkıntılar bulunmaktadır. Bununla beraber kriterlerin karşılanması durumunda AB'nin ülkemize yönelik taahhütlerini yerine getirmesi için elimiz güçlenecektir.

Giriş: Konu neden yeniden gündemde?

Vize serbestisi Kasım 2026'da Ankara'nın gündemine yeniden girdi. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, 20 Kasım 2026 tarihinde Dışişleri bütçesini sunarken kalan 6 kriter için yasal çalışmanın Meclis'e sunulacağını söyledi. TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş da konuyu gündeme taşıdı.

Zemin Ağustos 2026'da hazırlandı. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cevdet Yılmaz, 6 kriter için kurumlar arası çalışma başlatıldığını duyurdu. Adalet Bakanlığı bünyesinde bir bilim kurulu, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nu AB standartlarına göre yeniden yazıyor.

Bu canlandırmayı olumlu karşılıyoruz. Üçümüz de bu müzakerelerin farklı dönemlerinde masada bulunduk. Bu yüzden hem neyin mümkün olduğunu hem de neyin kaçırıldığını yakından biliyoruz. Amacımız, kamuoyunun beklentisini gerçekçi bir zemine oturtmak ve sürecin bu kez sonuç vermesi için ne gerektiğini ortaya koymak.

Tarihçe: Vize duvarından yol haritasına

Türk vatandaşları 1970'lerin ortasına kadar Avrupa'nın büyük bölümüne vizesiz gidebiliyordu. İsveç, Norveç ve Finlandiya 1975–76'da, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından da Almanya, Fransa ve diğer Batı Avrupa ülkeleri vize uygulamaya başladı. Kırk yıldan uzun süredir bu duvar duruyor.

Bugünkü yol haritası masaya gelen ilk seçenek değildi. 2010'da Avrupa Komisyonu, Türk vatandaşları için kademeli bir vize kolaylaştırma yol haritası önermişti. Komisyon'u buna yönelten, kamyon şoförlerinin AB Adalet Divanı'na yaptığı başvuruların artmasıydı: Şoförler,

kendilerine uygulanan vizelerin Ankara Anlaşması ile Ortaklık Konseyi kararlarının hizmet sunucularını koruyan hükümlerine aykırı olduğunu savunuyordu.

Öneriye göre süreç kamyon şoförleriyle başlayacak, onların vize zorunluluğu zaman içinde kaldırılacaktı. Bu adım önemli bir göç akımına yol açmazsa aynı yol önce iş insanları, sonra öğrenciler için izlenecek ve serbestleşme kademeli olarak genişleyecekti. Önerinin güçlü yanı, AB tarafındaki göç endişesini zaman içinde ve adım adım yersiz kılacak olmasıydı. Sonradan karşımıza çıkan ve karşılanması sancılı olan kriterleri içermiyordu; Türk tarafında herhangi bir mevzuat değişikliği de gerektirmiyordu. Ancak bu öneri tarafımızdan reddedildi.

Süreci aşağıdaki tablo ana hatlarıyla özetlemektedir.

Tarih	Gelişme	Önemi
16 Aralık 2013	Geri Kabul Anlaşması Ankara'da imzalandı; Vize Serbestisi Diyaloğu başladı	72 kriterli Yol Haritası ortaya kondu; hedef üç yıl içinde sürecin tamamlanmasıydı.
2015 yazı–sonbaharı	Ege üzerinden düzensiz göç patladı: yıl boyunca 856.723 kişi, günde 7.000'e varan geçiş	AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı en üst düzeye çıktı
29 Kasım 2015	İlk AB–Türkiye Zirvesi; Ortak Eylem Planı	Vize serbestisi için Ekim 2016 hedefi, 3 milyar avro, yeni fasıllar
7 Mart 2016	Brüksel zirvesi; Türkiye'nin "bire bir" önerisi	Adalardaki tüm düzensiz göçmenlerin geri alınması karşılığında vize serbestisinin Haziran 2016'ya çekilmesi
18 Mart 2016	Türkiye–AB Mutabakatı	Mutabakat 20 Mart'ta devreye girdi. Geri gönderme 4 Nisan'da başladı; Nisan'da geçişler %87 düştü
4 Mayıs 2016	Komisyon'un üçüncü raporu: 72 kriterin 65'i tamam; vize muafiyeti için yasa önerisi	Sürecin en ileri olduğu an
4–5 Mayıs 2016	Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun ayrılış kararı	Mutabakatın siyasi sahibi masadan çekildi
6 Mayıs 2016	Cumhurbaşkanı: "Biz yolumuza, siz yolunuza"	Terör yasasında değişiklik açıkça reddedildi
15 Temmuz 2016	Darbe girişimi; ardından	AB'nin terör mevzuatı ve hukuk

Tarih	Gelişme	Önemi
	olağanüstü hal	devleti kaygıları derinleşti
2018	Biyometrik pasaport kriteri karşılandı	Kalan kriter sayısı 6'ya indi
2026	Kalan 6 kriter için yasal çalışma ilan edildi	Bu raporun konusu

2015 göç sayıları BMMYK verilerine dayanıyor.

Mutabakata giden yol

18 Mart 2016 Mutabakatı, Ege'deki insani felakete Türkiye'nin geliştirdiği bir çözümdü. Avrupa Birliği yasa dışı göçün engellenmesini isterken Türkiye'ye birçok açılımda bulundu. Türkiye de bunu AB ile olan ilişkilerin tekrar rayına oturması için bir fırsat olarak değerlendirdi. Vize serbestisi, bu çözümün Türk vatandaşlarına getireceği somut kazanım olarak pazarlığın merkezine yerleşti.

2015: Ege'de kriz

Suriye'deki savaşın beşinci yılında, 2015 yazında sığınmacı akışı Avrupa'ya yöneldi. Almanya Şansölyesi Angela Merkel'in bir milyona yakın Suriyeliyi barındırabileceklerini açıklamasının akabinde Eylül'de binlerce Suriyeli İstanbul'dan Edirne'ye yürüdü. Bulgaristan sınırı kapalı olduğu için yol Ege'ye, Yunan adalarına çevrildi. Bazı adalara kıyıdan orta hızlı bir tekneyle 20 dakikada ulaşılabiliyordu.

2 Eylül 2015'te Bodrum sahilinde cansız bedeni bulunan üç yaşındaki Aylan Kurdi, trajedinin dünya kamuoyundaki simgesi oldu. Rakamlar krizin boyutunu gösteriyor:

- 2015'te Ege üzerinden AB'ye ulaşan düzensiz göçmen sayısı 856.723'tü. Bunların %56'sı Suriyeli, %24'ü Afgan, %10'u Iraklıydı.
- Ekim 2015'te günlük ortalama geçiş 7.000'i buldu; 20 Ekim'de 10.006 ile rekor kırıldı.
- 2015'te Ege'de 800'ü aşkın kişi hayatını kaybetti.

Ekim–Kasım 2015: AB kapıyı aralıyor

Kriz AB'nin Türkiye'ye bakışını hızla değiştirdi. Cumhurbaşkanı Erdoğan Ekim başında Brüksel'de Komisyon Başkanı Juncker ve Konsey Başkanı Tusk ile görüştü. Merkel, ayın ortasında İstanbul'a geldi.

29 Kasım 2015'te Brüksel'de ilk AB–Türkiye Zirvesi toplandı. Türkiye ilk kez AB'nin üç kurumu ve 28 üye ülkenin liderleriyle aynı masada temsil edildi. Zirvede şu kararlar alındı:

- Vize serbestisinin Ekim 2016'ya kadar sağlanması.
- Türkiye'deki Suriyeliler için 3 milyar avroluk destek.
- Katılım müzakerelerinde yeni fasılların açılması.
- Türkiye ile düzenli zirveler yapılması.

Zirveden sonra Ankara'da 72 kriter için yoğun bir mesai başladı. Kurumlar arası koordinasyon, bir takım mevzuat değişikliğini ve uluslararası sözleşmelerin onayını aylar içinde sonuçlandırdı. Ancak Ege'de geçişler günde iki bin civarında sürdü. AB ise bu sayının "düşük üç haneli" rakamlara inmesini ve kalıcı olmasını istiyordu.

Şubat–Mart 2016: "Bire bir" önerisi

27 Şubat 2016'da Balkan güzergâhındaki ülkeler Yunanistan'dan gelenlere sayı sınırlaması getirdi. Binlerce kişi Yunanistan'da mahsur kaldı ve kriz AB'nin içine taşındı.

Geçişleri kökten durdurmanın tek yolu, adalara geçen herkesi, Suriyeliler dahil, Türkiye'nin geri almasıydı. Türkiye'nin Suriyelileri geri alma yükümlülüğü bulunmadığı için bu seçenek o güne kadar masaya gelmemişti. Öneri bu boşluğu dolduruyordu: Adalardan geri alınan her Suriyeli için Türkiye'deki bir Suriyeli yasal yoldan AB'ye yerleştirilecekti. Böylece kaçakçıların iş modeli çökecek, yasal yol tek seçenek haline gelecekti.

Fikir önce Dışişleri Bakanı'na, ardından Tusk'un Ankara ziyaretinin hemen sonrasında Başbakan Davutoğlu'na ayrıntılı biçimde sunuldu. 7 Mart 2016 zirvesi için Brüksel'e giden uçakta üç seçenek tartışıldı:

1. Mevcut ikili geri kabul uygulamasının sürdürülmesi.
2. Suriyeliler dışındaki düzensiz göçmenlerin hızlı bir yöntemle geri alınması. Bu, Suriyelilere fiilen "yeşil ışık" yakmak anlamına gelecekti.
3. Suriyeliler dahil tüm düzensiz göçmenlerin adalardan geri alınması ve "bire bir" yeniden yerleştirme.

Heyet üçüncü seçeneği benimsedi. Merkel ve Hollanda Başbakanı Rutte ile Brüksel'de akşam 21.00'de başlayan görüşme sabah 03.00'te bitti. Öneri prensipte kabul gördü. Türk önerisi şunları içeriyordu:

- Beş Yunan adasına geçen tüm düzensiz göçmenlerin geri alınması.
- Karşılığında Suriyelilerin AB'ye yeniden yerleştirilmesi.
- Vize serbestisinin Ekim 2016 yerine en geç Haziran 2016 sonunda sağlanması.
- Mali desteğin hızlandırılması.
- Beş yeni müzakere faslının (15, 23, 24, 26 ve 31) açılması.

Diğer AB üyeleri öneriyi değerlendirmek ve hukuki incelemesini yapmak için zaman istedi; on bir gün sonra, 18 Mart'ta yeniden bir araya gelindi.

18 Mart 2016: Mutabakat

Mutabakat 7 Mart önerisi üzerine kuruldu. Başlıca unsurları şunlardı:

- 20 Mart'tan itibaren adalara geçen düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye iadesi; uygulama 4 Nisan'da başladı.
- "Bire bir" formülü ve buna ek olarak gönüllü insani kabul programı.
- 3 milyar avronun hızla kullanıma açılması, 2018 sonuna kadar 3 milyar avronun daha verilmesi.

- Vize serbestisinin en geç Haziran 2016 sonunda sağlanması.
- 33. faslın (Mali ve Bütçesel Hükümler) açılması ve Gümrük Birliği'nin güncellenmesi çalışmaları.
- Suriye içinde ve sınır yakınındaki yaşam koşullarının iyileştirilmesi.
- Üst düzey diyalogların tekrar başlatılması.

Sonuç: AB'nin istediği teslim edildi

Mart 2016'da 26.971 olan geçiş sayısı Nisan'da %87 düşüşle 3.650'ye indi. Günlük ortalama 69'a, Mart 2017'de 29'a geriledi. Bu, Ekim 2015 düzeyine göre %99'luk bir düşüştür. Mutabakatı izleyen bir yılda Türk karasularında hayatını kaybeden kişi sayısı 20'ye indi.

AB'nin Türkiye'den beklediği sonuç, vize serbestisinden önce teslim edilmişti. Karşılığının gelmemesi, bu raporun konusudur.

Kalan 6 kriter: Ne isteniyor, neredeyiz?

Kalan 6 kriterin hiçbiri teknik değildir; hepsi hukuk devleti, temel haklar ya da Kıbrıs gibi siyasi düğümlere dokunur. Mayıs 2016'da 7 kriter açıktı; biyometrik pasaport 2018'de tamamlandı. Geriye kalanlar şunlar:

Kriter	AB'nin beklediği	Ankara'nın tutumu ve bugünkü durum	Zorluk
1. Yolsuzlukla mücadele (GRECO)	GRECO tavsiyelerinin uygulanması, yolsuzluğu önleme stratejisi	Tavsiyelerin çoğu uygulanmadı; Türkiye GRECO'nun uyum değerlendirmelerinde yetersiz bulunuyor	Yüksek
2. Kişisel verilerin korunması	KVKK'nın AB standartlarına (GDPR ve kolluk direktifi) uyumu; bağımsız denetim kurumu	2024'te yurt dışı aktarım hükümleri güncellendi; kapsamlı yeniden yazım sürüyor	Orta
3. Europol ile operasyonel işbirliği	Kişisel veri paylaşımına izin veren operasyonel anlaşma	Stratejik anlaşma var; operasyonel anlaşma 2. kritere bağlı	Orta
4. Cezai konularda adli işbirliği	GKRY de dahil tüm AB üyeleriyle, etkin adli işbirliği	Kıbrıs'ı tanımama politikası nedeniyle tıkalı	Siyasi olarak çok yüksek
5. Terörle mücadele mevzuatı	Terör tanımının daraltılması, orantılılık, ifade özgürlüğüne ilişkin AİHM içtihadına uyum	2016'dan beri reddedildi; uygulama sonrası yıllarda daha da sertleşti	En yüksek
6. Geri kabul	Üçüncü ülke vatandaşlarını da	AB'nin yükümlülüklerini yerine	Yüksek

Kriter	AB'nin beklediği	Ankara'nın tutumu ve bugünkü durum	Zorluk
anlaşmasının tam uygulanması	kapsayan hükümlerin işletilmesi	getirmemesi karşılığında Türkiye 2019'da bu hükümleri askıya aldığını duyurdu; adalardan iadeler Mart 2020'den beri fiilen durdu	

GRECO: Az konuşulan ama en uzun süren sorun

GRECO, Avrupa Konseyi'nin yolsuzluğa karşı devletler grubudur; Türkiye 2004'ten beri üyedir. Vize yol haritası bu kurumun tavsiyelerinin uygulanmasını açıkça şart koşar.

Sorunların iki odak noktası var:

- **Siyasi finansmanın şeffaflığı:** Partilerin ve seçim kampanyalarının bağış ve harcamalarının denetimi.
- **Milletvekilleri, hakimler ve savcılar:** Yasama dokunulmazlığının kapsamı, milletvekilleri için etik kurallar ve mal beyanı, yargı bağımsızlığı ve Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yapısı.

GRECO, Türkiye'nin bu tavsiyelere uyumunu yıllardır "genel olarak yetersiz" buluyor. Bu kriter yalnızca bir yasa değişikliğiyle kapanmaz. Uygulamanın da GRECO'nun düzenli izleme raporlarına yansıması gerekir. Bu yüzden 6 kriterin en uzun sürecek olanı budur.

Terör yasası: Sürecin kırıldığı nokta

2016'da 72 kriterin neredeyse tamamı karşılanmıştı; düğüm terör yasasında atıldı. AB, Türkiye'nin terörle mücadelesini engellemek istemediğini, yasanın Avrupa standardına getirilmesinin yeterli olacağını söylüyordu. Ankara ise PKK ve DEAŞ saldırılarının ortasında bu değişikliği tartışmayı bile reddetti.

Kanaatimizce o gün kozmetik düzeyde bir değişiklik bile AB için kabul edilebilir olabilirdi. Bugün ise aynı esneklik yok. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kavala ve Demirtaş kararlarının uygulanmaması, Bakanlar Komitesi'nin Türkiye hakkında ihlal davası açmasına yol açtı. Artık yalnızca yasanın metnine değil, yargının onu nasıl uyguladığına bakılacak.

Yeni bir değişken de var: PKK'nın silah bırakma süreci. Bu süreç ilerledikçe terör tanımını daraltmak içte siyasi olarak daha savunulabilir hale gelebilir. Bu, 2016'da olmayan bir fırsattır.

Kaçan fırsat: Davutoğlu'nun ayrılışı

Ahmet Davutoğlu başbakanlıktan ayrılmasaydı, Türk vatandaşları bugün büyük ihtimalle Schengen alanına vizesiz seyahat ediyor olacaktı. Bu değerlendirmeyi dört olguya dayandırıyoruz.

Zamanlama. Komisyon, 72 kriterden 65'inin karşılandığını 4 Mayıs 2016'da açıkladı ve vize muafiyeti için yasa önerisini aynı gün sundu. Davutoğlu da aynı gün ayrılma kararını

Cumhurbaşkanı'na iletti. Kalan kriterler için birkaç haftalık bir pazarlık penceresi açılmıştı; o pencere tam da bu anda kapandı.

Sahiplik. Mutabakat Davutoğlu'nun siyasi projesiydi. Ayrılışıyla birlikte sürecin Ankara'da bir sahibi kalmadı. İki gün sonra gelen "Biz yolumuza, siz yolunuza" sözü, terör yasası konusunda esneklik kapısını kapattı.

Bilgilendirme eksikliği. Kanaatimizce sürecin tamamlanamamasında önemli bir etken, Başbakan Davutoğlu'nun 7 Mart girişiminden önce Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı bilgilendirmemesidir. Mutabakat, Cumhurbaşkanı tarafından sahiplenilmesi gereken bir dış politika başarısı yerine, Başbakan'ın kişisel projesi olarak algılandı. Ahmet Davutoğlu'nun ayrılışıyla bu algı sürecin kendisine yöneldi ve Mutabakat sahipsiz kaldı.

Esneklik. Başbakan Davutoğlu döneminde müzakere heyeti, terör yasasında AB'nin de kabul edebileceği bir ara formül arayışındaydı. Komisyon ve Berlin bu konuda pragmatik davranmaya hazırdı. Sonraki dönemde Türk tarafı kozmetik bir değişikliğe bile yanaşmadı.

Bu bir karşı olgu (counterfactual) iddiasıdır ve sınırlarını kabul ediyoruz. 15 Temmuz darbe girişimi ve ardından gelen olağanüstü hal, Davutoğlu görevde kalsaydı da süreci zorlayacaktı. Avrupa Parlamentosu'nun onayı da hiçbir zaman kesin değildi. Ancak şunu söyleyebiliriz: Muafiyetin hayata geçmesine en yakın olunan an Mayıs–Haziran 2016'ydı, ortam Türkiye'nin lehineydi ve o an siyasi bir tercihle kaçırıldı.

On yılda köprünün altından akan sular

2016'da AB, Türkiye'yi kriterleri büyük ölçüde karşılamış bir aday ülke olarak görüyordu. Bugün aynı ülkeyi hukuk devleti standartlarından uzaklaşmış bir ortak olarak görüyor. Bu değişim, kalan 6 kriterin nasıl okunacağını da değiştirdi.

Türkiye tarafında

- **Olağanüstü hal ve sonrası:** 2016–2018 OHAL dönemi ve kalıcılaşan bazı tedbirler, terör mevzuatının uygulanmasına dair AB kaygılarını derinleştirdi.
- **Yönetim sistemi:** 2017 anayasa değişikliği ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, AB raporlarında kuvvetler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı başlıklarında gerileme olarak kaydedildi.
- **AİHM kararları:** Kavala ve Demirtaş kararlarının uygulanmaması, Avrupa Konseyi'nde Türkiye'yi üye ülkeler arasında en sorunlu konuma taşıdı.
- **Katılım müzakereleri:** Haziran 2016'dan sonra herhangi bir müzakere faslı açılmadı. Bugüne kadar sadece 16 fasıl açılmıştır. Müzakereler 2018'den bu yana fiilen donmuş durumda. Komisyon'un yıllık Türkiye raporları temel haklar ve yargı alanlarında gerileme tespitini tekrarlıyor.
- **İltica başvuruları:** Vize serbestisi gündeme geldiğinde Türkiye'den AB ülkelerine yapılan iltica başvuruları yılda birkaç bine inmişti. Bu, sürecin başlamasını sağlayan önemli etkenlerden biriydi; çünkü AB ülkelerinin öteden beri endişesi, vize muafiyeti sağlanırsa Türkiye'den düzensiz göçün artacağıydı. 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra

başvurular yılda 100 binlere ulaştı ve Türkiye bir dönem AB'ye en çok iltica başvurusu yapılan ülkeler sıralamasında Suriye ve Afganistan'la yarışır hale geldi. Sayı yavaş yavaş düşse de 2014 düzeyinin hâlâ epey üstünde. Bu da vize serbestisi sürecini uzatan ek bir etkendir.

AB tarafında

- **Göç siyaseti sertleşti:** 2016'da AB'nin Türkiye'ye ihtiyacı akut bir krizden doğuyordu. Bugün göç, üye ülkelerin iç siyasetinin merkezinde. Vize muafiyeti, sağ popülist partilerin güçlendiği bir ortamda Avrupa Parlamentosu'ndan geçmek zorunda.
- **Schengen sıkılaştı:** AB, Giriş-Çıkış Sistemi (EES) ve ETIAS ön izin sistemiyle sınır denetimini artırıyor. Vize muafiyetini askıya alma mekanizması da güçlendirildi; insan hakları ihlalleri artık askıya alma gerekçeleri arasında.
- **Pazarlık gücü değişti:** 2016'da Türkiye, Ege'yi kapatma kapasitesiyle AB'nin en çok ihtiyaç duyduğu sonucu sunabiliyordu. Bugün AB, mali desteği sürdürüyor ama vize serbestisini bir karşılık olarak görmüyor.
- **Komşular öne geçti:** Ukrayna, Gürcistan, Kosova ve Arnavutluk vatandaşları vizesiz seyahat ediyor. Türkiye, aday ülkeler arasında vize uygulanan tek ülke durumunda.

Öte yandan 2016'da olmayan bazı avantajlar da var. Ukrayna savaşı Türkiye'nin Avrupa güvenliğindeki ağırlığını artırdı. Savunma sanayii ve Karadeniz güvenliği, AB ile yeni bir stratejik diyalog zemini oluşturuyor. Terörsüz Türkiye süreci de terör kriterinde 2016'dan daha geniş bir manevra alanı açabilir.

Meclis'ten çıkacak bir paket süreci tamamlar mı?

Böyle bir gelişmenin vize serbestisi sürecini tek başına tamamlayabileceğini söylemek çok zor. Meclis düzenlemesi zorunlu ilk adımdır ama vize muafiyetinin Ankara'da değil, sonuçta Brüksel ve Strazburg'da karara bağlanacağını unutmamamız gerekir.

Sürecin AB ayağı şöyle işler:

1. **Komisyon değerlendirmesi.** Komisyon, yasaların metnine ve uygulamasına bakarak 6 kriterin karşılandığını tespit etmelidir. GRECO, terör ve veri koruma kriterlerinde uygulamanın zamanla görülmesi istenecektir.
2. **Avrupa Parlamentosu.** Komisyon'un 2016'da sunduğu yasa önerisi teknik olarak hâlâ masadadır. Parlamento, tüm kriterler karşılanmadan bu öneriyi görüşmeyeceğini 2016'da karara bağlamıştı.
3. **AB Konseyi.** Karar nitelikli çoğunlukla alınır; tek bir üye ülkenin hukuki veto hakkı yoktur. Ancak GKRY ve Yunanistan'ın itirazı, adli işbirliği kriteri üzerinden siyasi bir veto işlevi görebilir.
4. **Yürürlük.** Türkiye, AB vize tüzüğünde (2018/1806) vize gerekmeyen ülkeler listesine alınır. Muafiyet, güçlendirilmiş askıya alma mekanizmasına tabi olur.

Vize muafiyetinin onay yolu · 4 adım

Dört adımın yalnızca ilki Türkiye'nin elindedir; sonraki üçü teknik olduğu kadar siyasi bir değerlendirmedir.

Gerçekçi bir değerlendirme

Paket, 6 kriterin ikisinde hızlı sonuç verebilir: kişisel verilerin korunması ve buna bağlı Europol anlaşması. Diğer dördünde yasa yeterli değildir:

- **Terör mevzuatı:** Metin değişse bile Komisyon yargı pratiklerine bakacaktır. AHİM kararlarının uygulanması, inandırıcılığın en somut testi olacaktır.
- **GRECO:** Uyum, GRECO'nun kendi izleme döngüsünde onaylanmalıdır. Bu en az bir-iki yıllık bir süreyi gerektirir.
- **Adli işbirliği:** Kıbrıs meselesindeki siyasi çıkmaz çözülmeden teknik bir formül bulmak gerekir.
- **Geri kabul:** Üçüncü ülke vatandaşlarına dair hükümlerin yeniden işletilmesi, Türkiye'nin kendi göç yükü düşünüldüğünde iç siyasette zor bir karardır. Ancak sayısal bakımdan karşılanamayacak değildir.

Bu nedenle kalan 6 kriteri kapatmak gerekli bir koşul olmakla birlikte yeterli olmayabilir. Kriterlerde ilerleme sağlansa bile, AB'nin bugünkü siyasi iklimi ve Türkiye'nin hukuk devleti sicili nedeniyle Schengen muafiyetinin onaylanmasının 2016'ya kıyasla çok daha zor olacağı değerlendirilmektedir.

Öneriler: Bu kez sonuç almak için

Yeni girişim, 2016'nın hatalarından ders çıkarırsa somut kazanım sağlayabilir. Önerilerimiz şunlar:

1. **Paketin tamamını tek seferde ve inandırıcı biçimde çıkarmak.** Parça parça ve kozmetik düzenlemeler, 2016'dan beri biriken güvensizliği derinleştirir. Terör tanımı ve orantılılık ilkesi, Venedik Komisyonu görüşü alınarak ele alınmalıdır.
2. **Yasa çıkmadan Komisyon ile metin üzerinde çalışmak.** 2016'da en çok zaman, Brüksel'in beklentisiyle Ankara'nın metni arasındaki farkı kapatmaya harcandı. Taslaklar Meclis'e gitmeden önce teknik düzeyde paylaşılmalıdır.
3. **Uygulamayla güven üretmek.** AİHM kararlarının uygulanması, yasa metninden daha güçlü bir mesaj verir.
4. **GRECO sürecini öne almak.** En uzun sürecek kriter olduğu için GRECO tavsiyelerine dair bir eylem planı hemen ilan edilmelidir.
5. **Sürecin bir siyasi sahibi olmalı.** 2016'nın en büyük dersi budur. Kurumlar arası koordinasyonun tek bir merkezden, en üst düzeyde sahiplenilerek yürütülmesi gerekir.

Tam muafiyet gelene kadar: ara kazanımlar

Tam muafiyet zaman alacaksa, vatandaşın günlük hayatına dokunan ara adımlar müzakere edilebilir:

- Türk vatandaşlarına uzun süreli çok girişli vizeleri kolaylaştıran kademeli (kaskad) kuralların genişletilmesi.

- İş insanları, öğrenciler, akademisyenler ve gazeteciler için vize kolaylaştırma anlaşması.
- Başvuru sürelerinin ve randevu sorunlarının çözülmesi; aracı şirket uygulamalarının denetlenmesi.

Tam serbestleşmenin zorlu bir süreç olacağı açık. Bu nedenle 2010'da reddedilen kademeli kolaylaştırma yöntemini, AB hâlâ yanaşıyorsa, yeniden masaya yatırmakta fayda var. Kamyon şoförleriyle başlayıp iş insanları ve öğrencilerle genişleyen bu yol, yeni bir mevzuat gerektirmeden AB'deki göç endişesini adım adım giderebilir ve tam muafiyete giden yolda gerçekçi bir köprü olabilir.

Dışişleri Bakanı Hakan Fidan'ın aktardığına göre 2023–2025 döneminde Schengen başvurularının % 85,4'ü kabul edildi. Bu oran, Türk vatandaşlarının çoğunun vize koşullarını zaten karşıladığını gösteriyor. Asıl sorun ret değil, maliyet, belirsizlik ve beklemedir.

Sonuç

Türkiye 2016'da Schengen muafiyetine hiç olmadığı kadar yaklaştı; AB'nin istediği sonucu Ege'de teslim etmişti. Süreci teknik bir eksiklik değil, siyasi bir tercih durdurdu.

Aradan geçen on yılda kalan 6 kriterin anlamı değişti. Bu kriterler artık bir kontrol listesinin son maddeleri değil, Türkiye'nin hukuk devleti yönündeki tercihinin ölçüsü olarak okunuyor. Meclis'e gelecek düzenlemeyi bu yüzden önemsiyoruz: İnandırıcı bir paket, AB ile ilişkilerde yıllardır ilk kez olumlu bir gündem yaratabilir.

Ancak kamuoyuna "vizeler kalkıyor" beklentisi vermek yanlış olur. Doğru hedef şudur: Kriterleri metinde ve uygulamada gerçekten karşılamak, bu süreçte vatandaşa dokunan ara kazanımları elde etmek ve tam muafiyetin siyasi zeminini sabırla yeniden kurmak.

Yazarlar hakkında

Naci Koru — Emekli büyükelçi. Türkiye–AB Göçmen Mutabakatı ve vize serbestisi sürecinde Dışişleri Bakan Yardımcısı olarak görev yaptı. AB ile vize serbestisi ve göç görüşmelerinde Türk heyetine çoğunlukla başkanlık etti.

Selim Yenel — Emekli büyükelçi. Göçmen Mutabakatı ve vize serbestisi diyaloğu döneminde Türkiye'nin Avrupa Birliği nezdindeki Daimi Temsilcisiydi; sürecin Brüksel ayağını yürüttü.

Selim Kuneralp — Emekli büyükelçi. Meslek hayatının önemli bir bölümünde Avrupa Birliği ile ilişkilerden sorumlu görevlerde bulundu. Türkiye'nin Avrupa Birliği nezdindeki Daimi Temsilcisi olarak da görev yaptı.